

מִשְׁךְ חֶסֶדְךָ, לִידְעֶיךָ; וְצִדְקָתְךָ, לְיִשְׂרָאֵל-לֵב (תהילים לו,יא).

סֵפֶר רֵאשׁוֹן וְהוּא סֵפֶר הַמִּדֶּעַ

הַלְכוּתֵי חֲמֵשׁ, וְזֶה הוּא סְדוּרָן: הַלְכוּת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה, הַלְכוּת דְּעוֹת, הַלְכוּת תַּלְמוּד תּוֹרָה, הַלְכוּת עֲבוּדָה זָרָה וְחֻקּוֹת הַגּוֹיִים, הַלְכוּת תְּשׁוּבָה.

הַלְכוּת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה. יֵשׁ בְּכָלֶלָן עֶשֶׂר מִצְוֹת שֶׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶּרֶטָן: (א) לִידַע שִׁישׁ שָׁם אֱלֹהִים; (ב) שְׁלֹא יַעֲלֶה בְּמַחְשָׁבָה שִׁישׁ שָׁם אֱלֹהִים זֹלָתִי ה'; (ג) לִיַּחַדּוֹ; (ד) לֹא־הִבּוֹ; (ה) לִירְאָה מִמֶּנּוּ; (ו) לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ; (ז) שְׁלֹא לַחֲלֹל שְׁמוֹ; (ח) שְׁלֹא לֵאבֹד דְּבָרִים שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ עָלֵיהֶן; (ט) לִשְׁמַע מִן הַנְּבִיא הַמְדַּבֵּר בְּשְׁמוֹ; (י) שְׁלֹא לְנַסּוֹתוֹ.

הַלְכוּת דְּעוֹת. יֵשׁ בְּכָלֶלָן אַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹת חֲמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶּרֶטָן: (א) לְהַדְמוֹת בְּדַרְכֵּיו; (ב) לְהַדְבִּק בִּיּוֹדְעֵיו; (ג) לֹא־הִבּ אֶת רַעִים; (ד) לֹא־הִבּ אֶת הַגֵּרִים; (ה) שְׁלֹא לְשַׁנֵּא אַחִים; (ו) לְהוֹכִיחַ; (ז) שְׁלֹא לְהַלְבִּין פָּנִים; (ח) שְׁלֹא לַעֲנוֹת אֶמְלִלִּין; (ט) שְׁלֹא לְהִלֵּךְ רַכִּיל; (י) שְׁלֹא לְנַקֵּם; (יא) שְׁלֹא לְנַטֵּר.

הַלְכוּת תַּלְמוּד תּוֹרָה. יֵשׁ בְּכָלֶלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה: (א) לְלַמֵּד תּוֹרָה; (ב) לְכַבֵּד מַלְמֶדֶה וִיּוֹדְעִיהָ.

הַלְכוּת עֲבוּדָה זָרָה וְחֻקּוֹת הַגּוֹיִים. יֵשׁ בְּכָלֶלָן אַחַת וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹת שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְתִשְׁעַ וְאַרְבָּעִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶּרֶטָן: (א) שְׁלֹא לְפָנוֹת אַחֵר עֲבוּדָה זָרָה; (ב) שְׁלֹא לְתוֹר אַחֵר הִרְהוֹר הַלֵּב וּרְאִית הָעֵינַיִם; (ג) שְׁלֹא לְגַדֵּף; (ד) שְׁלֹא יַעֲבֹד אוֹתָהּ כְּדֶרֶךְ עֲבוּדָתָהּ; (ה) שְׁלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה לָּהּ; (ו) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל לַעֲצָמוֹ; (ז) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל אֲפִלּוּ לְאַחֲרִים; (ח) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת אֲפִלּוּ לְנוֹאִי; (ט) שְׁלֹא לְהַדִּיחַ אַחֲרִים אַחֲרֶיהָ; (י) לְשַׂרְף עֵיר הַנִּדְחָת; (יא) שְׁלֹא לְבָנוֹתָהּ; (יב) שְׁלֹא לְהַנּוֹת מִכָּל מְמוֹנָה; (יג) שְׁלֹא לְהַסִּית יַחֲיד לְעַבְדָּהּ; (יד) שְׁלֹא לֹא־הִבּ הַמַּסִּית; (טו) שְׁלֹא לַעֲזֹב שְׁנֵאתוֹ; (טז) שְׁלֹא לְהַצִּילוֹ; (יז) שְׁלֹא לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת; (יח) שְׁלֹא יִמָּנַע מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה; (יט) שְׁלֹא לְהַתְנַבֵּא בְּשֵׁמָהּ; (כ) שְׁלֹא לְשַׁמַּע מִן הַמְתְּנַבֵּא בְּשֵׁמָהּ; (כא) שְׁלֹא לְהַתְנַבֵּא בְּשִׁקָּר, וְאֲפִלּוּ בְּשֵׁם ה'; (כב) שְׁלֹא לְגוֹר מִהַרְיגַת נָבִיא שִׁקָּר; (כג) שְׁלֹא לְשַׁבַּע בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה; (כד) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת אוֹב; (כה) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת יִדְעוֹנִי; (כו) שְׁלֹא לְהַעֲבִיר לַמֶּלֶךְ; (כז) שְׁלֹא לְהַקִּים מִצְבָּה; (כח) שְׁלֹא לְהַשְׁתַּחֲוֹת עַל אֲבָן מִשְׁפִּית; (כט) שְׁלֹא לְטַע אֲשֶׁרָה; (ל) לֵאבֹד עֲבוּדָה זָרָה וְכָל הַנַּעֲשֵׂה בְּשִׁבְלָהּ; (לא) שְׁלֹא לְהַנּוֹת בְּעֲבוּדָה זָרָה וּבְכָל מְשַׁמְשִׁיָּהּ; (לב) שְׁלֹא לְהַנּוֹת בְּצַפּוּיֵי נַעֲבָד; (לג) שְׁלֹא לְכַרֵּת בְּרִית לְעוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה; (לד) שְׁלֹא לְחַן עָלֵיהֶם; (לה) שְׁלֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצֵנוּ; (לו) שְׁלֹא לְהַדְמוֹת בְּמִנְהַגוֹתָם וּבְמַלְבוּשָׁם; (לז) שְׁלֹא לְנַחֵשׁ; (לח) שְׁלֹא לְקַסֵּם; (לט) שְׁלֹא לְעוֹנֵן; (מ) שְׁלֹא לְחַבֵּר חֶבֶר; (מא) שְׁלֹא לְדַרֵּשׁ אֶל הַמַּתִּים; (מב) שְׁלֹא לְשָׂאֵל בְּאוֹב; (מג) שְׁלֹא לְשָׂאֵל בִּידְעוֹנִי; (מד) שְׁלֹא לְכַשֵּׁף; (מה) שְׁלֹא לְהַקִּיף פֶּאת רֹאשׁ; (מו) שְׁלֹא לְהַשְׁחִית פֶּאת הַזָּקֵן; (מז) שְׁלֹא יַעֲדָה אִישׁ עַדִּי אֲשֶׁה; (מח) שְׁלֹא תַעֲדָה אֲשֶׁה

עֲדֵי אִישׁ ; (מט) שְׁלֹא לִכְתֹּב קַעֲקַע ; (ב) שְׁלֹא לְהִתְגֹּדֵד ; (נא) שְׁלֹא
לַעֲשׂוֹת קִרְחָה עַל מֵת.

הַלְּפֹת תִּשׁוּבָה. מִצּוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא שִׁישׁוּב הַחוּטָא מַחֲטָאוֹ
לִפְנֵי ה', וְיִתְוֹדָה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חֲמֵשׁ וְשִׁבְעִים שֵׁשׁ
עֲשָׂרָה מִהֶן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְתִשַּׁע וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

הַלְּפֹת יִסּוּרֵי הַתּוֹרָה

יֵשׁ בְּכָל־לֶךְ עֶשֶׂר מִצְוֹת שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא
תַעֲשֶׂה ; וְזֶה הוּא פֶּרֶטֶן : (א) לִידַע שִׁישׁ שֵׁם אֱלֹהִים ; (ב) שְׁלֹא יַעֲלֶה
בְּמַחֲשָׁבָה שִׁישׁ שֵׁם אֱלֹהִים זִוְלָתִי ה' ; (ג) לִיַּחֲדוֹ ; (ד) לְאַהֲבוֹ ; (ה)
לִירְאָה מִמֶּנּוּ ; (ו) לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ ; (ז) שְׁלֹא לְחַלֵּל אֶת שְׁמוֹ ; (ח) שְׁלֹא
לְאַבֵּד דְּבָרִים שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ עָלֵיהֶן ; (ט) לְשַׁמֵּעַ מִן הַנְּבִיא הַמְּדַבֵּר
בְּשְׁמוֹ ; (י) שְׁלֹא לְנִסּוֹתוֹ. וּבְאֹר כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ בְּפִרְקִים אֵלּוּ.

הַלְּפֹת יִסּוּרֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק א

א. יִסּוּד הַיִּסּוּדוֹת וְעִמּוּד הַחֲכָמוֹת, לִידַע שִׁישׁ שֵׁם מִצְוֵי רֵאשׁוֹן.
וְהוּא מִמְצִיא כָּל הַנִּמְצָא ; וְכָל הַנִּמְצָאִים מִן שָׁמַיִם וְאָרֶץ וּמָה
בֵּינֵיהֶם, לֹא נִמְצְאוּ אֶלָּא מֵאֲמַתַּת הַמִּצְאוֹ. וְאִם יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת
שֶׁהוּא אֵינוֹ מִצְוִי, אֵין דְּבַר אַחֵר יָכוֹל לְהַמְצִאוֹת. וְאִם יַעֲלֶה עַל
הַדַּעַת שֶׁאֵין כָּל הַנִּמְצָאִים מְלַבְּדוֹ מִצְוִיִּים, הוּא לְבַדּוֹ יִהְיֶה מִצְוִי
וְלֹא יִבְטַל הוּא לְבִטּוֹלָם : שֶׁכָּל הַנִּמְצָאִים צָרִיכִין לוֹ ; וְהוּא בְּרוּךְ
הוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶם, וְלֹא לְאַחַד מֵהֶם.

ב. לְפִיכָךְ אֵין אֲמַתָּתוֹ כְּאֲמַתָּת אֶחָד מֵהֶם. הוּא שֶׁהַנְּבִיא אוֹמֵר
”וְה' אֱלֹהִים אֲמַת” (יִרְמִיָּהוּ י') הוּא לְבַדּוֹ הָאֲמַת, וְאֵין לְאַחֵר
אֲמַת כְּאֲמַתּוֹ. וְהוּא שֶׁהַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת ”אֵין עוֹד, מְלַבְּדוֹ” (דְּבָרִים
ד, לה), כְּלוּמָר אֵין שֵׁם מִצְוֵי אֲמַת מְלַבְּדוֹ כְּמוֹתוֹ.

ג. הַמִּצְוֵי הַזֶּה הוּא אֱלֹהִים הָעוֹלָם, אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ. וְהוּא הַמִּנְהִיג
הַגִּלְגָּל בְּכוּחַ שְׁאֵין לוֹ קֶץ וְתַכְלִית, בְּכוּחַ שְׁאֵין לוֹ הַפְּסָק,
שֶׁהַגִּלְגָּל סוֹבֵב תָּמִיד, וְאֵי אִפְשָׁר שִׁיסֵּב בְּלֹא מְסַבֵּב ; וְהוּא בְּרוּךְ
הוּא הַמְּסַבֵּב אוֹתוֹ, בְּלֹא יָד וְלֹא גּוּף.

ד. וַיִּדְעִית דְּבַר זֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמָר ”אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ” (שְׁמוֹת
כב, דְּבָרִים ה, ו). וְכָל הַמַּעֲלָה עַל דַּעַתוֹ שִׁישׁ שֵׁם אֱלֹהִים אַחֵר, חוּץ
מִזֶּה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמָר ”לֹא-יִהְיֶה לָּךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים,
עַל-פָּנָי” (שְׁמוֹת כב, דְּבָרִים ה, ו) ; וְכִפּוּר בְּעִיקָר, שֶׁזֶּה הוּא הָעִיקָר
הַגָּדוֹל שֶׁהַכָּל תָּלוּי בוֹ.

ה. אֱלֹהִים זֶה אֶחָד הוּא אֵינוֹ לֹא שְׁנַיִם וְלֹא יֵתֵר עַל שְׁנַיִם, אֶלָּא
אֶחָד, שְׁאֵין כְּיַחֲדוֹ אֶחָד מִן הָאֲחֵדִים הַנִּמְצָאִים בָּעוֹלָם : לֹא
אֶחָד כְּמִין שֶׁהוּא כּוֹלֵל אֲחֵדִים הֶרְבֵּה, וְלֹא אֶחָד כְּגוּף שֶׁהוּא
נִחְלָק לְמַחֲלָקוֹת וְלִקְצוֹת ; אֶלָּא יַחֲדוֹ שְׁאֵין יַחֲדוֹ אַחֵר כְּמוֹתוֹ
בָּעוֹלָם.

ו. אֵלּוּ הֵיוּ הָאֱלֹהוֹת הֶרְבֵּה הָיוּ גּוֹפִין וְגוּיּוֹת, מִפְּנֵי שְׁאֵין הַנִּמְנִין
הַשְׁוִיִּין בְּמִצִּיאָתָן נִפְרָדִין זֶה מִזֶּה אֶלָּא בְּמֵאֲרָעִין שִׁיאֲרָעוּ הַגּוֹפּוֹת

והגויות. ואלו היתה היוצר גוף וגויה היתה לו קץ ותכלית, שאי אפשר להיות גוף שאין לו קץ. וכל שיש לו קץ ותכלית, יש לכוחו קץ וסוף.

ז. ואלהינו ברוך שמו, הואיל וכוחו אין לו קץ ואינו פוסק, שהרי הגלגל סובב תמיד, אין כוחו כוח גוף. והואיל ואינו גוף, לא יארעו מארעות הגופות כדי שיהא נחלק ונפרד מאחר; לפיכך אי אפשר שיהיה אלא אחד. וידיעת דבר זה מצות עשה, שנאמר "ה' אלהינו, ה' אחד" (דברים ו, ד).

ח. הרי מפרש בתורה ובנביא, שאין הקדוש ברוך הוא גוף וגויה: שנאמר "כי ה' אלהיכם, הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת" (ראה דברים ד, לט; יהושוע ב, יא), והגוף לא יהיה בשני מקומות. ונאמר "כי לא ראיתם, כל-תמונה" (דברים ד, טו), ונאמר "ואל-מי תדמיוני, ואשוה" (ישעיהו מ, כה); ואלו היתה גוף, היתה דומה לשאר גופים.

ט. אם כן מה הוא זה שנאמר בתורה "ותחת רגליו" (שמות כד, י), "כתבים באצבע אלהים" (שמות לא, יח; דברים ט, י), "יד-ה'" (שמות ט, ג; במדבר יא, כג; דברים ב, טו), "עיני ה'" (דברים יא, יב), "אזני ה'" (במדבר יא, א; במדבר יא, יח), וכיוצא בדברים הללו הכל לפי דעתן שלבני אדם הוא, שאינן מפירין אלא הגופות; ודברה תורה כלשון בני אדם. והכל כנויים הם, כמו שנאמר "אם-שנותי ברק חרבי" (דברים לב, מא), וכי חרב יש לו ובחרב הוא הורג; אלא משל, והכל משל.

י. ראיה לדבר זה, שנביא אחד אומר שראה הקדוש ברוך הוא "לבושה כתלג חור" (דניאל ז, ט), ואחר ראהו "חמוץ בגדים מבצרה" (ישעיהו סג, א); ומשה רבנו עצמו ראהו על הים כגבור עושה מלחמה, ובסיני כשליח צבור עטוף. לומר שאין לו דמות וצורה, אלא הכל במראה הנבואה ובמחזה. ואמתת הדבר, אין דעתו שלאדם יכולה להשיגו ולחקרו; וזה הוא שאמר הכתוב "החקר אלוה, תמצא; אם עד-תכלית שדי, תמצא" (איוב יא, ז).

יא. מה הוא זה שבקש משה רבנו להשיג כשאמר "הראני נא, את-כבודך" (שמות לג, יח) בקש לידע אמתת המצאו שלהקדוש ברוך הוא, עד שיהיה ידוע בלבו כמו ידיעת אחד מן האנשים שראה פניו ונחקקה צורתו בקרבו, שנמצא אותו האיש נפרד בדעתו משאר האנשים; כך בקש משה רבנו להיות מציאת הקדוש ברוך הוא נפרדת בלבו משאר מציאת הנמצאים, עד שידע אמתת המצאו כמה שהיא. והשיבו ברוך הוא שאין כוח בדעת האדם החי שהוא מחבר מגוף ונפש, להשיג אמתת דבר זה על בריו.

יב. והודיעו ברוך הוא מה שלא ידע אדם לפניו ולא ידע לאחריו, עד שהשיג מאמתת המצאו דבר שנפרד הקדוש ברוך הוא בדעתו משאר הנמצאים, כמו שיפרד אחד מן האנשים שראה אחריו, והשיג כל גופו ומלבושו בדעתו משאר האנשים; ועל דבר זה רמז הכתוב, ואמר "וראית, את-אחרי; ופני, לא יראו" (שמות לג, כג).

יג. וכיון שנתברר שאינו גוף וגויה, יתבאר שלא יארעו ולא אחד ממארעות הגוף: לא חבור ולא פרוד, ולא מקום ולא מדה, ולא עליה ולא ירידה, ולא ימין ולא שמאל, ולא פנים

ולא אֶחָד, ולא יְשִׁיבָה ולא עֲמִידָה. ואִינוּ מְצוּי בְּזֶמֶן, עַד שִׁיְהִיָּה לוֹ רֵאשִׁית וְאַחֲרִית וּמִנֵּין שְׁנַיִם; ואִינוּ מְשַׁתְּנָה, שְׁאִין לוֹ דָּבָר שִׁיִּגְרֵם לוֹ שְׁנוּי.

יד. ואִין לוֹ לֹא מוֹת וְלֹא חַיִּים כְּחַיֵּי הַגּוֹף הַחַי, וְלֹא סְכָלוֹת וְלֹא חֲכָמָה כְּחֲכַמַּת הָאִישׁ הַחֲכָם, לֹא שִׁינָה וְלֹא הִקְיָצָה, וְלֹא פָעַס וְלֹא שְׁחֹק, וְלֹא שְׁמַחָה וְלֹא עֲצָבוֹת, וְלֹא שְׁתִּיקָה וְלֹא דְבוּר כְּדְבוּר הָאָדָם. כִּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים, אִין לְמַעְלָה לֹא יְשִׁיבָה וְלֹא עֲמִידָה, לֹא עֶרֶף וְלֹא עָפוּי.

טו. וְהוֹאִיל וְהִדְבֵּר כִּךְ הוּא, כָּל הַדְּבָרִים הִלְלוּ וְכִיּוּצָא בְּהֵן שְׁנֵאמְרוּ בַּתּוֹרָה וּבְדְבָרֵי נְבִיאִים הַכָּל מָשָׁל וּמְלִיצָה הֵם, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר "יּוֹשֵׁב בְּשָׂמִים, יִשְׁחָק" (תהילים ב, ד), "כַּעֲסוֹנִי בְּהַבְלִיָּהֶם" (דברים לב, כא), "כַּאֲשֶׁר-שָׁשׁ ה'" (דברים כח, ג), וְכִיּוּצָא בְּהֵן. עַל הַכָּל אָמְרוּ חֲכָמִים, דְּבָרָה תּוֹרָה כְּלָשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "הֵאֵתִי הֵם מְכַעֲסִים" (ירמיהו ז, ט); הֵרִי הוּא אוֹמֵר "אֲנִי ה', לֹא שְׁנִיתִי" (מלאכי ג, ו), וְאֵלּוּ הֵיךְ פְּעָמִים כּוֹעֵס וּפְעָמִים שְׂמַח, הֵיךְ מְשַׁתְּנָה. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֵינֶם מְצוּיִים אֲלֵא לְגוֹפִים הָאֶפְלִים הַשְּׁפֵלִים, "שְׁכַנִּי בְּתִי-חֹמֶר אֲשֶׁר-בְּעֶפֶר יִסּוּדָם" (איוב ד, ט). אֲבָל הוּא בְּרוּךְ הוּא יִתְעַלֶּה וְיִתְרוֹמֵם, עַל כָּל זֶה.

הַלְבוֹת יִסּוּדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ב

א. הָאֵל הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה מְצוּה לְאַהֲבוֹ וּלְיִרְאָה מִמֶּנּוּ, שְׁנֵאמַר "וְאַהֲבֵת, אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים ו, ה; דברים יא, א) וְנֵאמַר "אֵת-ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא" (דברים ו, יג; דברים י, כ). וְהֵיאֵךְ הִיא הַדֶּרֶךְ לְאַהֲבָתוֹ, וְיִרְאָתוֹ: בְּשַׁעַה שִׁיתְבוֹנֵן הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו וּבְרוּאָיו הַנִּפְלְאִים הַגְּדוֹלִים, וְיִרְאָה מֵהֶם חֲכַמְתוֹ שְׁאִין לֵה עֶרֶף וְלֹא קֶץ מִיד הוּא אוֹהֵב וּמְשַׁבַּח וּמְפָאָר וּמְתַאֲוֶה תַּאֲוָה גְּדוֹלָה לִידַע הַשֵּׁם הַגְּדוֹל, כְּמוֹ שְׁאֵמַר דָּוִיד "צִמְאָה נַפְשִׁי, לְאֱלֹהִים לְאֵל חַי" (תהילים מב, ג).

ב. וּכְשֶׁמִּחְשַׁב בְּדְבָרִים הָאֵלּוּ עֲצָמָן, מִיד הוּא נִרְתַּע לְאַחֲוָרָיו, וְיִירָא וְיִפְחַד וְיִדַּע שֶׁהוּא בְּרִיָּה קְטָנָה שְׁפֵלָה אֶפְלָה, עוֹמֵד בְּדַעַת קֵלָה מְעוּטָה לִפְנֵי תַמִּים דַּעוֹת, כְּמוֹ שְׁאֵמַר דָּוִיד "כִּי-אֶרְאָה שְׁמִיךָ . . . מֶה-אֶנּוֹשׁ כִּי-תִזְכְּרֵנּוּ" (תהילים ח, ד-ה).

ג. וּלְפִי הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲנִי מְבַאֵר כָּלָלִים גְּדוֹלִים מְמַעֲשֵׂה רְבוּן הָעוֹלָמִים, כְּדִי שִׁיְהִיו פֶּתַח לְמַבִּין לְאַהֲבָה אֵת הַשֵּׁם, כְּמוֹ שְׁאֵמְרוּ חֲכָמִים בְּעֵנִין אֶהְבָּה, שְׁמַתוּךְ כִּךְ אֶתָּה מְפִיר אֵת מִי שְׁאֵמַר וְהִיָּה הָעוֹלָם.

ד. כָּל מֶה שְׁפָרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, נִחְלָק לְשְׁלוֹשָׁה חֲלָקִים: מֵהֶם בְּרוּאִים שֶׁהֵם מַחְבְּרִים מְגַלֵּם וְצוּרָה וְהֵם נִהְיִים וְנִפְסָדִים תָּמִיד, כְּמוֹ גּוֹפּוֹת הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וְהַצִּמְחִים וְהַמְּתָכוֹת. וּמֵהֶם בְּרוּאִים שֶׁהֵם מַחְבְּרִים מְגַלֵּם וְצוּרָה, אֲבָל אֵינֶם מְשַׁתְּנִים מִגּוֹף לְגּוֹף וּמִצוּרָה לְצוּרָה כְּמוֹ הָרָאשׁוֹנִים, אֲלֵא צוּרָתָם קְבוּעָה בְּגִלְמָם לְעוֹלָם, וְאֵינֶם מְשַׁתְּנִים כְּמוֹ אֵלּוּ וְהֵם הַגְּלִגְלִים וְהַכּוֹכָבִים שְׁבָהֵן, וְאִין גְּלִמָם כְּשֶׁאֵר גְּלָמִים וְלֹא צוּרָתָם כְּשֶׁאֵר צוּרוֹת.

ה. וּמֵהֶם בְּרוּאִים צוּרָה בְּלֹא גִלָּם כָּלָל וְהֵם הַמְּלֶאכִים, שֶׁהַמְּלֶאכִים אֵינֶם גּוֹף וְגוּיָה, אֲלֵא צוּרוֹת נִפְרָדוֹת זֹו מִזֹּו. וְמֶה

הוא זה שהנביאים אומרים שראו המלאך אש ובעל כנפים הכל במראה הנבואה ודרך חידה, לומר שאינו גוף ואינו כבד בגופות הכבדים, כמו שנאמר "כי ה' אלהיך, אש אכלה הוא" (דברים ד, כד), ואינו אש אלא משל. וכמו שנאמר "עשה מלאכיו, רוחות" (תהילים קד, ד).

ו. ובמה יפרדו הצורות זו מזו, והרי אינן גופין לפי שאינן שווין במציאתן, אלא כל אחד מהן למטה ממעלתו של חברו והוא מצוי מכווח זה למעלה מזה; והכל נמצאים מכווחו שלהקדוש ברוך הוא וטובו. וזה הוא שרמז שלמה בחכמתו ואמר "כי גבה מעל גבה, שמר, וגבהים, עליהם" (קוהלת ה, י).

ז. זה שאמרנו למטה ממעלתו, אינה מעלת מקום כמו אדם שיושב למעלה מחברו; אלא כמו שאומרים בשני חכמים שאחד גדול מחברו בחכמה, שהוא למעלה ממעלתו שלזה, וכמו שאומרים בעלה, שהיא למעלה מן העלול.

ח. שני שמות המלאכים, על שם מעלותם היא; ולפיכך נקראים חיות הקדש והם למעלה מן הכל, אופנים, ואראלים, וחסמלים, ושרפים, ומלאכים, ואלהים, ובני אלהים, וכרובים, ואישים.

ט. כל אלו עשרה השמות שנקראו בהם המלאכים, על שם עשר מעלות שלהם הם. ומעלה שאין למעלה ממנה אלא מעלת האל ברוך הוא, היא מעלת הצורות שנקראת חיות; לפיכך נאמר בנבואה, שהן תחת הכסא. ומעלה עשירית, היא מעלת הצורה שנקראת אישים, והם המלאכים שמדברים עם הנביאים ונראים להם במראה הנבואה; לפיכך נקראו אישים, שמעלתם קרובה ממעלת דעת האדם.

י. וכל הצורות האלו חיים ומכירים את הבורא, ויודעין אותו דעה גדולה עד למאוד. כל צורה וצורה לפי מעלתה, לא לפי גדלו. אפלו מעלה הראשונה אינה יכולה להשיג אמתת הבורא כמה שהיא, אלא דעתה קצרה להשיג.

יא. אבל משגת ויודעת יתר, ממה שמשגת ויודעת צורה שלמטה ממנה; וכן כל מעלה ומעלה, עד מעלה עשירית. ומעלה עשירית גם היא יודעת הבורא, דעה שאין כוח בני אדם המחברים מגלים וצורה יכול להשיג ולידע כמותה. והכל אינן יודעין את הבורא, כמו שהוא יודע עצמו.

יב. כל הנמצאים חוץ מן הבורא, מצורה הראשונה עד יתוש קטן שיהיה בטבור הארץ הכל מכווח אמתו נמצאו. ולפי שהוא יודע עצמו ומכיר גדלו ותפארתו ואמתו, הוא יודע הכל ואין דבר נעלם ממנו.

יג. הקדוש ברוך הוא מכיר אמתו, ויודע אותה כמות שהיא. ואינו יודע בדעה שהיא חוץ ממנו כמו שאנו יודעין, שאין אנו ודעתנו אחד. אבל הבורא הוא ודעתו וחייו אחד, מכל צד ומכל פנה: שאלמלא היה חי בחיים ויודע בדעה, היו שם אלוהות הרבה הוא וחייו ודעתו; ואין הדבר כן, אלא אחד מכל צד ומכל פנה ובכל דרך יחוד.

יד. נמצאת אומר: הוא היודע, והוא הידוע, והוא הדעה עצמה הכל אחד. ודבר זה אין כוח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו

וְלֹא בָלֵב הָאָדָם לְהַכִּירוֹ, עַל בְּרִיּוֹ. וּלְפִיכֶךָ אוֹמְרִין "חֵי פְרָעָה" (בראשית מב, טו; בראשית מב, טז) וְ"חֵי נִפְשֶׁךָ" (שמואל א א, כו; ועוד הרבה, בצירה), וְאֵין אוֹמְרִין חֵי ה' אֶלָּא "חֵי-ה'" (שופטים ח, יט; ועוד הרבה, בפתח) שְׁאֵין הַבּוֹרָא וְחַיּוֹ שְׁנַיִם כְּמוֹ חַיֵּי הַגּוֹפּוֹת הַחַיִּים, אוֹ כְּחַיֵּי הַמַּלְאָכִים.

טו. לְפִיכֶךָ אֵינוֹ מְכִיר הַבְּרֹאִים וְיֹדֵעַם מַחֲמַת הַבְּרֹאִים, כְּמוֹת שְׁאֵנוּ יֹדְעִים אוֹתָם, אֶלָּא מַחֲמַת עֲצָמוֹ יֹדֵעַם; לְפִיכֶךָ מִפְּנֵי שֶׁהוּא יֹדֵעַ עֲצָמוֹ, יֹדֵעַ הַכֹּל שֶׁהַכֹּל נִסְמָךְ בַּהוּיָתוֹ לוֹ.

טז. דְּבָרִים אֵלּוּ שְׁאֻמְרָנוּ בְּעֵנִין זֶה בְּשָׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוּ, כְּמוֹ טֶפֶח מִן הַיָּם הֵן מִמָּה שְׁצָרִיךְ לְבָאֵר בְּעֵנִין זֶה. וּבִאֹר כָּל הָעִיקָרִים שֶׁבְּשָׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוּ הוּא הַנִּקְרָא מַעֲשֵׂה מִרְכָּבָה.

יז. צוּר חֲכָמִים הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁלֹּא לְדַרְשׁ בְּדְבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא לְאִישׁ אֶחָד בְּלִבָּד, וְהוּא שִׁיחֶיהָ חֶכֶם וּמִבֵּין מִדַּעְתּוֹ. וְאַחֵר כֶּךָ מוֹסְרִין לוֹ רֵאשֵׁי הַפְּרָקִים, וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁמֶץ מִן הַדְּבָר; וְהוּא מִבֵּין מִדַּעְתּוֹ, וְיֹדֵעַ סוֹף הַדְּבָר וְעִמְקוֹ.

יח. וּדְבָרִים אֵלּוּ דְּבָרִים עֲמוּקִים הֵם עַד לְמֵאוֹד, וְאֵין כָּל דַּעַת יֹדַעַת רְאוּיָהּ לְסַבֵּלָן. וְעַלִּיהֶן אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻכְמָתוֹ דֶּרֶךְ מָשָׁל, "כְּבָשִׁים לְלִבּוֹשֶׁךָ" (משלי כז, כו); כֶּךָ אָמְרוּ חֲכָמִים בְּפִרוּשׁ מָשָׁל זֶה, דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּבָשׁוֹנוֹ שְׁלֵעוּלָם יִהְיוּ לְלִבּוֹשֶׁךָ, כְּלוּמַר לָךְ לְבַדְךָ, וְאַל תְּדַרְשׁ אוֹתָן פְּרָבִים. וְעַלִּיהֶם אָמַר "יִהְיוּ-לָךְ לְבַדְךָ; וְאֵין לְזָרִים, אֶתְּךָ" (משלי ה, יז). וְעַלִּיהֶן אָמַר "דְּבַשׁ וְחֵלֶב תַּחַת לְשׁוֹנְךָ" (שיר השירים ד, יא); כֶּךָ פָּרְשׁוּ חֲכָמִים הָרֵאשׁוֹנִים, דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּדַבֵּשׁ וְחֵלֶב, יִהְיוּ תַּחַת לְשׁוֹנְךָ.

הַלְבוּשׁ יְסוּדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ג

א. וְהַגְּלָגְלִים, הֵם הַנִּקְרָאִים שָׁמַיִם וְרָקִיעַ וְזָכוּל וְעָרְבוֹת; וְהֵם תְּשַׁעַה גְּלָגְלִים גְּלָגַל הַקְּרוֹב מִמֶּנּוּ הוּא גְּלָגַל הַיָּרֵחַ, וְהַשָּׁנִי שְׁלֹמֶעֱלָה מִמֶּנּוּ גְּלָגַל שָׁבוֹ הַכּוֹכָב הַנִּקְרָא כּוֹכָב, וְגְּלָגַל שְׁלִישִׁי שְׁלֹמֶעֱלָה מִמֶּנּוּ שָׁבוֹ נֶגֶה, וְגְּלָגַל רְבִיעִי שָׁבוֹ חֲמָה, וְגְּלָגַל חֲמִישִׁי שָׁבוֹ מֵאָדָם, וְגְּלָגַל שֵׁשִׁי שָׁבוֹ כּוֹכָב צֶדֶק, וְגְּלָגַל שְׁבִיעִי שָׁבוֹ שְׁבַתָּאִי, וְגְּלָגַל שְׁמִינִי שָׁבוֹ שְׁאָר כָּל הַכּוֹכָבִים שְׁנֵרָאִים בְּרָקִיעַ, וְגְּלָגַל תְּשִׁיעִי הוּא גְּלָגַל הַחוּזָר בְּכָל יוֹם מִמְּזָרַח לְמַעְרָב.

ב. וְהוּא הַמְּקִיף אֶת הַכֹּל וּמִסַּבֵּב אֶת הַכֹּל. וְזֶה שֶׁתִּרְאֶה כָּל הַכּוֹכָבִים כְּאִלּוּ הֵן כֹּלֶן בְּגְלָגַל אֶחָד וְאַף עַל פִּי שֵׁישׁ בֵּהֶם זֶה לְמַעֲלָה מִזֶּה, מִפְּנֵי שֶׁהַגְּלָגְלִים טְהוּרִים וְזָפִים כְּזִכּוּכִית וְכִסְפִּיר; וּלְפִיכֶךָ רֹאִין כּוֹכָבִים שֶׁבְּגְלָגַל הַשְּׁמִינִי מִתַּחַת גְּלָגַל הָרֵאשׁוֹן.

ג. כָּל גְּלָגַל וְגְּלָגַל מִשְׁמוֹנֶת הַגְּלָגְלִים שֶׁבֵּהֶם הַכּוֹכָבִים, נִחְלָק לְגְּלָגְלִים הַרְבֵּה זֶה לְמַעֲלָה מִזֶּה כְּמוֹ גִּלְדֵי בְּצָלִים: מֵהֶם גְּלָגְלִים סוֹבְבִים מִמַּעְרָב לְמִזְרָח, וּמֵהֶם סוֹבְבִים מִמְּזָרָח לְמַעְרָב כְּמוֹ הַגְּלָגַל הַחוּזָר הַתְּשִׁיעִי. וְכֵלָם, אֵין בִּינֵיהֶן מְקוֹם פְּנוּי.

ד. כָּל הַגְּלָגְלִים, אֵינָם לֹא קָלִים וְלֹא כְּבִדִּים. וְאֵין לָהֶם לֹא עֵין אָדָם וְלֹא עֵין שְׁחֹר וְלֹא שְׁאָר עֵינֹת; וְזֶה שְׁאֵנוּ רֹאִין אוֹתָן כְּעֵין הַתִּכְלָת, לְמִרְאִית הָעֵין בְּלִבָּד הוּא, לְפִי גְבַהּ הָאֹיִר. וְכֵן אֵין לָהֶם לֹא טַעַם וְלֹא רִיחַ, לְפִי שְׁאֵין אֵלּוּ הַמְּאֲרָעִים מְצוּיִים אֶלָּא בַּגּוֹפּוֹת שְׁלֵמָטָה מֵהֶם.

ה. כל הגלגלים האלו המקיפין את העולם כלו הן עגולין כדור, והארץ תלויה באמצע. ויש למקצת מן הכוכבים, גלגלים קטנים שהן קבועין בהן; ואין אותם הגלגלים מקיפין את הארץ, אלא גלגל קטן שאינו מקיף קבוע בגלגל גדול המקיף.

ו. מספר כל הגלגלים המקיפין את כל העולם, שמונה עשר; ומספר כל הגלגלים הקטנים שאינן מקיפין, שמונה. וממהלך הכוכבים וידיעת שעור סביבתן בכל יום ובכל שנה ונטייתן לרוח צפון ורוח דרום ומגבהן מעל הארץ וקריבתן, יודע מספר כל אלו הגלגלים, וצורת הליכתן, ודרך הקפתן. וזו היא חכמת חשבון תקופות ומזלות, וספרים רבים חברו בה חכמי יון.

ז. גלגל התשיעי שהוא מקיף את הכל חלקוהו החכמים הקדמונים לשנים עשר חלק, כל חלק וחלק העלו לו שם על שם צורה שתראה בו מן הכוכבים שלמטה ממנו שהם מכוונים תחתיו; והם המזלות ששמותם טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזנים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים.

ח. גלגל התשיעי עצמו, אין בו לא חלקה ולא צורה מכל הצורות האלו ולא כוכב, אלא בחבור הכוכבים שבגלגל שמיני הוא שיראה בכוכבים גדולים שבו תבנית הצורות האלו, או קרוב מהן.

ט. ואלו השתים עשרה צורות, לא היו מכוונות כנגד אותן החלקים אלא בזמן המבול, שבו העלו להן שמות אלו; אבל בזמן הזה, כבר סבבו מעט, לפי שכל הכוכבים שבגלגל שמיני כלם סובבים כמו השמש והירח, אלא שהן סובבין בכבדות. וחלק שתהליך השמש כנגדו ביום אחד, ילך כנגדו כל כוכב מהן בקרוב משבעים שנה.

י. כל הכוכבים הנראים יש מהן כוכבים קטנים שהארץ גדולה מאחד מהן, ויש מהן כוכבים שכל אחד מהן גדול מן הארץ כמה פעמים. והארץ גדולה מן הירח כמו ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו מאה ושבעים פעמים; נמצא הירח אחד מששת אלפים ושמונה מאות מן השמש בקרוב. ואין בכל הכוכבים, כוכב גדול מן השמש ולא קטן מכוכב שבגלגל שני.

יא. כל הכוכבים והגלגלים, כלם בעלי נפש ודעה והשכל הם; והם חיים ועומדים ומכירים את מי שאמר והיה העולם, כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים ליוצאם כמו המלאכים. וכשם שמכירים את הקדוש ברוך הוא, כך מכירים את עצמן ומכירים את המלאכים שלמעלה מהן. ודעת הכוכבים והגלגלים, מעוטה מדעת המלאכים וגדולה מדעת בני האדם.

יב. ברא האל למטה מגלגל הירח, גלם אחד שאינו כגלם הגלגלים; וברא ארבע צורות לגלם זה, ואינם כצורת הגלגלים. ונקבעה כל צורה וצורה במקצת גלם זה.

יג. צורה ראשונה, צורת האש נתחברה במקצת גלם זה ונהיה משניהם גוף האש; וצורה שנייה, צורת הרוח נתחברה במקצתו ונהיה משניהם גוף הרוח; וצורה שלישית, צורת המים

נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָתוֹ וְנִהְיָה מְשֻׁנִּיָּהם גּוֹף הַמַּיִם ; וְצוּרָה רַב־יְעִית,
צוּרַת הָאָרֶץ נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָתוֹ וְנִהְיָה מְשֻׁנִּיָּהם גּוֹף הָאָרֶץ.

יד. נִמְצָא לְמִטָּה מִן הָרְקִיעַ, אַרְבָּעָה גּוֹפִין מְחֻלָּקִין זֶה לְמַעַלָּה
מִזֶּה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִקִּיף אֶת שְׁלֹמֹמָה מִמֶּנּוּ מְכַל רוּחוֹתָיו
כְּמוֹ גִּלְגָּל. הַגּוֹף הָרִאשׁוֹן הַסְמוּךְ לְגִלְגָּל הַיָּרֵחַ, הוּא גּוֹף הָאֵשׁ ;
לְמִטָּה מִמֶּנּוּ, גּוֹף הָרוּחַ ; לְמִטָּה מִמֶּנּוּ, גּוֹף הַמַּיִם ; לְמִטָּה מִמֶּנּוּ,
גּוֹף הָאָרֶץ. וְאֵין בִּינֵיהֶם מְקוֹם פָּנוּי בְּלֹא גּוֹף, כָּלָל.

טו. אַרְבָּעָה גּוֹפּוֹת הָאֵלוֹ אֵינָם בְּעָלֵי נַפֶּשׁ וְאֵינָם יוֹדְעִין וְלֹא
מְכִירִין, אֲלָא כְּגּוֹפִים מְתִים ; וַיֵּשׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם, מִנְהֶג
שְׂאִינּוֹ יוֹדְעוֹ וְלֹא מְשִׁיגוֹ וְאֵינּוֹ יָכוֹל לְשַׁנּוֹתוֹ. וְזֶה שְׂאֵמֶר דָּוִיד
”הִלְלוּ אֶת-ה’ , מִן-הָאָרֶץ תִּנְיָנִים, וְכָל-תְּהוֹמוֹת. אֵשׁ וּבָרָד”
(תהילים קמח, ז-ח) עֲנִין הַדְּבָרִים, הַלְלוּהוּ בְּנֵי אָדָם מִגְּבוּרֹתָיו
שֶׁתִּרְאוּ בָּאֵשׁ וּבָרָד וּבְשֶׁאֵר בְּרוּאִים שֶׁתִּרְאוּ לְמִטָּה מִן הָרְקִיעַ,
שֶׁגְּבוּרָתָם תִּמִּיד נִכְפָּר, לְקָטָן וְלִגְדוֹל.